

DANUTA OPOZDA

TENDENCJE W POSTAWACH RODZICIELSKICH KOBIET I MĘŻCZYZN. KOMUNIKAT Z BADAŃ

Postawy rodzicielskie są stałą i użyteczną kategorią w społecznych badaniach nad wychowaniem w rodzinie. Jako konstrukt teoretyczno-badawczy próbuje opisać, wyjaśnić i zrozumieć odniesienia rodzicielskie względem dzieci w przestrzeni wychowania. Problematyka postaw rodzicielskich ma charakter interdyscyplinarny, gdyż przebiega „w poprzek” różnych dyscyplin, a w studiach familiologicznych zajmuje centralne miejsce. Dotyczy ona zarówno takich zagadnień, jak rozumienie i typologia postaw rodzicielskich, ich kształtowanie oraz uwarunkowania socjokulturowe i podmiotowe, jak również czynników polaryzujących postawy rodzicielskie, ich profilaktyki i terapii, a także skuteczności wychowawczej i znaczenia w rozwoju dziecka. Bezpośrednim kontekstem badań nad postawami rodzicielskimi jest fakt i doniosłość rodzicielstwa, którego stałymi i niezbywalnymi atrybutami jest procesualność, ciągłość, nieodwracalność, permanentność i więź uczuciowa łącząca rodzica z dzieckiem (Opozda, 2019). Postawy rodzicielskie są przejawem rodzicielstwa rzeczywistych kontaktów matki i ojca z dzieckiem. Zajmują centralne miejsce w strukturze postaw dorosłego i w odniesieniu do nich dorosły określa jakość i zadowolenie z życia.

Celem artykułu jest przedstawienie diagnozy postaw rodzicielskich matek i ojców oraz próba wskazania na ujawniające się tendencje w tym zakresie. Artykuł prezentuje fragment badań przeprowadzonych w 2022 r. na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka w Polsce, na reprezentatywnej grupie rodziców oraz dzieci. Badania dotyczyły wielu zróżnicowanych zagadnień, wśród nich postaw

Dr hab. DANUTA OPOZDA, prof. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Rodziny; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: danuta.opozda@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4715-9241>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

rodziców wobec dzieci i młodzieży. W tym obszarze badań Autorka artykułu opracowała narzędzia badawcze oraz dokonała analizy i interpretacji zebranych danych oraz wskazała na rekomendacje dla praktyki wychowawczej.

1. ZAKRES PROBLEMATYKI POSTAW RODZICIELSKICH

Postawa jest względnie trwałym (stałym) ustosunkowaniem się w płaszczyźnie poznawczej, emocjonalnej i behawioralnej do różnych osób i zjawisk. Wiedza jest podstawowym i priorytetowym komponentem postawy w stosunku do emocji i zachowań. Ma ona jednak wybitnie ewaluatywny charakter (Wojciszke, 1986, s. 69). Podstawowymi cechami postawy są: zakres (wskazuje na desygnaty przedmiotu postawy), kierunek (dążenie „do” przedmiotu lub „od”), siła (intensywność odnoszenia się do przedmiotu), centralność (ważność postawy wobec innych postaw jednostki), trwałość (stałość/chwiejność), złożoność (zróżnicowanie w obrębie postawy) i zwartość (spójność, wewnętrzna zgodność) (Wojciszke, 2002).

Postawa rodzicielska jest nabytą strukturą poznawczo-dążeniowo-afektywną, która kształtuje się w ciągu życia i określa zachowanie rodziców wobec dziecka (Ziemska, 1973), zwłaszcza w wymiarze wychowawczym (Rembowski, 1972). Ustosunkowanie się rodziców do dziecka (przedmiotu postawy rodzicielskiej) uwidacznia się w trzech komponentach postawy: poznawczym, emocjonalnym i behawioralnym, co oznacza kolejno:

- zasoby wiedzy deklaratywnej, proceduralnej i o charakterze ewaluatywnym dotyczącej przede wszystkim dziecka i wychowania (element poznawczy),
- zróżnicowanie emocji i uczuć związanych z macierzyństwem i ojcostwem, ekspresją uczuć, przychylnością lub jej brakiem, koncentracją uczuciową na dziecku lub dystansowaniem uczuciowym (element emocjonalny),
- zachowania i zespół podejmowanych działań, traktowanie dziecka, stosowanie metod, środków i zasad wychowawczych (element behawioralny).

W postawach rodzicielskich kluczowy jest komponent emocjonalny. Uwidaczniają to typologie, przede wszystkim Anny Roe i Marii Ziemskiej (Plopa, 2008). Z przeglądu literatury przedmiotu wynika, że w postawie rodzicielskiej „ładunek uczuciowy, który zdaniem wielu badaczy stanowi najważniejszy składnik zarówno jej rozpoznawania, jak też dokonywania pomiaru” (Plopa, 2008, s. 246).

Powyższe komponenty postawy są różnicowane kierunkiem „od” dziecka lub „do” dziecka. Istotne znaczenie ma system wartości rodzica, oznacza on afirmację lub dezaprobatę rodzicielstwa i polaryzuje postawy wobec dziecka. W okresie od

wczesnej dorosłości cechy postaw (siła, centralność, trwałość, złożoność i zwartość) ulegają różnicowaniu ze względu na to, że rodzicielstwo staje się bezpośrednim doświadczeniem, życiowo ważnym i jednym z ważniejszych zadań rozwojowych (Havighurst, 1972; Opozda, 2017; Gurba, 2000; Brągiel, Matyjas i Segiet, 2021). Postawy rodzicielskie łączą się z systemem wartości, ponieważ na jego podstawie człowiek ustosunkowuje się do różnych obiektów, umieszczając je na kontinuum: wartościowe – bezwartościowe (Wojciszke, 2002).

Kształtowanie postaw rodzicielskich dokonuje się w kontekście psychofizycznych zmian rozwojowych, doświadczeń socjalizacyjnych oraz wpływów czynników socjokulturowych (Brągiel, 2018). Znaczący udział ma wychowanie rodzinne, głównie preferowany system wartości, wzory ról rodzicielskich, jakość relacji wewnątrzrodzinnych, a szczególnie relacji małżeńskiej i relacji rodzica z dzieckiem (Plopa, 2008; Opozda, 2012).

Ujęcie odniesień rodzicielskich do dziecka z zastosowaniem kategorii postaw rodzicielskich w prowadzonych badaniach i analizach zaowocowało powstaniem opisowych oraz czynnikowych typologii postaw, a w rezultacie konstrukcją narzędzi badawczych. Opisowe typologie ujmują obserwowalne rodzicielskie zachowania w nadrzędne pojęcia, zaś typologie czynnikowe są efektem analizy czynnikowej zebranych danych empirycznych (Kanner, 1957; Ziemska, 1973; Kowalski, 1984; Braun-Gałkowska, 1992; Plopa, 2008). Użyteczną dla teorii i praktyki typologią postaw rodzicielskich jest propozycja Mieczysława Plopy (2008). Autor wyodrębnił i opisał pięć wymiarów charakteryzujących relacje między rodzicem a dzieckiem, które określane są jako postawy rodzicielskie. Należą do nich: akceptacja – odrzucenie, autonomia, niekonsekwencja, nadmierne ochranianie i nadmierne wymagania.

Postawa akceptacji wyraża się w akceptowaniu dziecka takim, jakim jest. Rodzic zainteresowany jest sprawami dziecka i wrażliwie reaguje na jego potrzeby. W rodzinie panuje przyjazna atmosfera i klimat swobodnej wymiany myśli, poglądów, uczuć; dziecko ma poczucie przynależności do rodzica i czerpie przyjemność w przebywaniu z nim. Opis wymiaru odrzucenia jest opozycyjny do akceptacji. Dziecko nie ma przyjemności w kontakcie z rodzicem, postrzega go jako osobę chłodną i niezainteresowaną jego potrzebami i troskami. Rodzic nie szanuje potrzeb dziecka, zaspakaja jedynie potrzeby materialne dziecka i nie dąży do bliskiego kontaktu z nim, traktuje dziecko instrumentalnie.

Postawa nadmiernie wymagająca charakteryzuje się bezwzględnością i surowością rodzica wobec dziecka. Rodzic w formułowaniu zadań i stawianiu wymagań nie uwzględnia możliwości dziecka. Nie uwzględnia jego potrzeb, ogranicza autonomię i potrzebę samodzielności. Kontakt z dzieckiem opiera się

na zakazach i nakazach oraz oczekiwaniu zgodności z rodzicielskimi oczekiwaniami i poglądami. Rodzic nie toleruje krytyki i sprzeciwu.

Postawa autonomii wyróżnia się elastycznością zachowań rodzica dostosowanych do potrzeb rozwojowych dziecka. Rodzic szanuje prywatność dziecka i stwarza przestrzeń do samodzielności dziecka z racjonalną aprobatą jego zachowań i gotowością pomocy, życzliwej rady i wsparcia. Szanuje dziecko nawet wówczas, gdy nie akceptuje jego zachowań i poglądów.

Postawa niekonsekwencji przejawia się w wysokiej zmienności zachowań rodzica wobec dziecka podyktowanej samopoczuciem, nastrojem czy innymi zdarzeniami, które bezpośrednio nie wiążą się z życiem rodzinnym. Kontakt z dzieckiem jest niestabilny, przechodzi od akceptacji, życzliwości i zaangażowania do nerwowości, złości, krzykliwości i grożenia karami. W efekcie stwarza to dystans dziecka do rodzica i prowadzi do braku zrozumienia, niechęci do zwierzania się z własnych spraw i problemów.

Postawa nadmiernie ochraniająca odznacza się przesadną troską i opieką rodzica wobec dziecka, nieadekwatną do jego wieku i potrzeb rozwojowych. Rodzic nie dostrzega w dziecku zachodzących zmian i procesu dorastania. Lekceważy potrzebę autonomii i usamodzielniania się dziecka. Rodzic kieruje się przekonaniem, że dziecko nie poradzi sobie bez jego wsparcia, pomocy i bliskości. Wszelkie próby uniezależniania i samodzielności traktuje z obawą jako osobiste zagrożenie (Plopa, 2008, s. 339–341).

2. OPIS METODOLOGII BADAŃ I PREZENTACJA WYNIKÓW

Celem przeprowadzonych badań było uzyskanie wiedzy na temat postaw rodziców wobec dzieci z uwzględnieniem płci rodzica, płci i wieku dziecka oraz sformułowanie diagnozy postaw rodzicielskich matek i ojców. W artykule przedstawiono fragment badań umożliwiający opis poznawanej rzeczywistości, w związku z tym problem badawczy sformułowano następująco: jakie postawy rodzicielskie reprezentują kobiety i mężczyźni wobec własnych dzieci? W badaniu zastosowano skalę postaw rodzicielskich autorstwa Plopy (2008), poprzedzoną krótką metryczką. Badania zostały przeprowadzone we wszystkich województwach w Polsce, łącznie wśród 1800 rodziców, w tym 1200 kobiet i 600 mężczyzn. Obejmowały one rodziców uczniów drugiej (8 lat) i szóstej klasy (12 lat) szkoły podstawowej i drugiej klasy szkoły ponadpodstawowej (16 lat). Dobór próby był losowy i reprezentatywny dla populacji generalnej, którą stanowią kobiety i mężczyźni wychowujący dzieci w okresie późnego dzieciństwa i adolescencji

w Polsce. Dlatego też uzyskane wyniki w grupach badanych osób można ekstrapolować na populację generalną. Badania miały charakter opisowy i zostały włączone do projektu badań realizowanych przez biuro Rzecznika Praw Dziecka.

Rozkłady procentowe przedstawione poniżej wskazują na występujące tendencje w badanej próbie. Rozkłady procentowe danych empirycznych otrzymanych w toku badania przedstawiono w tabelach osobno dla każdego rodzaju postawy rodzicielskiej uwzględniając płeć rodzica i dziecka oraz poziom edukacji dziecka.

2.1. POSTAWA AKCEPTACJI – ODRZUCENIA

Postawa rodzicielskiej akceptacji dziecka, niezależnie od jego wieku, jest gwarantem poczucia bezpieczeństwa, wspierania integralnego rozwoju i skuteczności oddziaływań wychowawczych. Rodzice okazują poprzez akceptację wrażliwość i gotowość wspierania dziecka, chociaż mogą także wyrażać dezaprobatę wobec niewłaściwych jego zachowań.

Tabela 1. Rozkład procentowy wyników dla postawy akceptacji–odrzućenia a poziom edukacji dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	II klasa SP N=600	VI klasa SP N=600	II klasa SPP N=600
Brak akceptacji	24%	20%	25%	27%
Wynik przeciętny	37%	35%	41%	34%
Bliski kontakt	39%	45%	34%	39%
Ogółem	100%	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Rozkład procentowy wyników dla postawy akceptacji–odrzućenia a płeć rodzica

Postawa	Ogółem N=1800	Matka N=1200	Ojciec N=600
Brak akceptacji	24%	19%	34%
Wynik przeciętny	37%	38%	35%
Bliski kontakt	39%	44%	31%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 3. Rozkład procentowy wyników dla postawy akceptacji–odrzućenia a płeć dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	Syn N=983	Córka N=817
Brak akceptacji	24%	21%	27%
Wynik przeciętny	37%	38%	36%
Bliski kontakt	39%	41%	37%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Warto zauważyć, że 39% (tabela 1) badanych rodziców wyraża postawę akceptacji wobec najmłodszych dzieci, a więc można wnioskować, że mają oni bliski kontakt emocjonalny, traktują dziecko podmiotowo i z szacunkiem dla jego osoby i możliwości. Wyniki pokazują także, że brak akceptacji, a więc odrzucająca postawę wobec dziecka, zwiększa się wraz z jego wiekiem i ujawnia się w grupie 25% badanych. Uwzględniając płeć rodzica zauważa się, że ojcowie częściej deklarują brak akceptacji dla dziecka (34%) niż matki (19%) (tabela 2). Tendencja ta częściej dotyczy córek (27%) niż synów (21%) (tabela 3). Oznacza to utrzymywanie większego dystansu emocjonalnego z dzieckiem i prawdopodobnie mniej skuteczne wychowanie.

2.2. POSTAWA NADMIERNIE WYMAGAJĄCA

Adekwatne wymagania stawiane dziecku przez rodzica stymulują jego rozwój we wszystkich sferach. Ważne jest w tym względzie rozpoznanie możliwości dziecka i życzliwe formułowanie zadań i oczekiwań. Zarówno autokratyzm i rygorizm, jak też liberalizm nie są rozwojowe i wartościowe wychowawczo.

Tabela 4. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie wymagającej a poziom edukacji dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	II klasa SP N=600	VI klasa SP N=600	II klasa SPP N=600
Właściwa	30%	27%	26%	36%
Wynik przeciętny	42%	41%	50%	37%
Nadmiernie wymagająca	28%	32%	24%	27%
Ogółem	100%	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 5. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie wymagającej a płeć rodzica

Postawa	Ogółem N=1800	Matka N=1200	Ojciec N=600
Właściwa	30%	32%	26%
Wynik przeciętny	42%	41%	47%
Nadmiernie wymagająca	28%	28%	27%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie wymagającej a płeć dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	Syn N=983	Córka N=817
Właściwa	30%	27%	33%
Wynik przeciętny	42%	44%	40%
Nadmiernie wymagająca	28%	29%	27%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Rezultaty badań wskazują, że 30% badanych rodziców prezentuje zdecydowanie właściwą postawę w zakresie formułowanych wymagań (tabela 4). Przejawiają ją częściej matki (32%) niż ojcowie (26%) (tabela 5) i dotyczy ona częściej córek (33%) niż synów (27%) (tabela 6). Można zatem stwierdzić, że jedna trzecia polskich rodziców wspiera i dynamizuje rozwój dziecka poprzez adekwatnie formułowane wymagania.

Zauważyć również należy, że jedna trzecia rodziców jest nadmiernie wymagająca i rygorystyczna, zarówno wobec synów, jaki i córek. Dotyczy to w równym stopniu matek i ojców. W zestawieniu tych wyników można stwierdzić, że wśród badanych rodziców kwestie wymagań w wychowaniu polaryzują ich postawy rodzicielskie. Można prognozować, że kontekst socjokulturowy wraz z trwającą ekspansją indywidualizmu oraz liberalizacją życia społecznego generalnie zmniejsza częstotliwość występowania nadmiaru w tym zakresie i ogólnie obniża znaczenie wymagań w wychowaniu.

2.3. POSTAWA AUTONOMII

Właściwa postawa autonomii rodzica wobec dziecka jest znacząca w rozwoju i wychowaniu z uwagi na fakt pozostawania w ścisłym związku z procesem kształtowania się poczucia odrębności dziecka, tożsamości osobistej, sprawczości i odpowiedzialności oraz woli, co w efekcie jest przejawem kształtującej się dojrzałości osobowej. Nadmienić warto, że postawa autonomii w wychowaniu nie jest jednoznaczna z udzielaniem dziecku nadmiaru swobody i brakiem mądrej, racjonalnej „kontroli rodzicielskiej”.

Tabela 7. Rozkład procentowy wyników dla postawy autonomii a poziom edukacji dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	II klasa SP N=600	VI klasa SP N=600	II klasa SPP N=600
Brak autonomii	23%	21%	25%	25%
Wynik przeciętny	50%	53%	51%	46%
Wysoka autonomia	27%	26%	24%	29%
Ogółem	100%	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 8. Rozkład procentowy wyników dla postawy autonomii a płeć rodzica

Postawa	Ogółem N=1800	Matka N=1200	Ojciec N=600
Brak autonomii	23%	21%	28%
Wynik przeciętny	50%	50%	51%
Wysoka autonomia	27%	29%	21%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 9. Rozkład procentowy wyników dla postawy autonomii a płeć dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	Syn N=983	Córka N=817
Brak autonomii	23%	23%	24%
Wynik przeciętny	50%	50%	50%
Wysoka autonomia	27%	27%	26%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Właściwy wynik w zakresie postawy autonomii (tj. wysoka autonomia) uzyskuje mniej niż 30% (tabela 7) badanych rodziców, także w grupach wyodrębnionych z uwagi na płeć dziecka (tabela 9). Brak elastyczności w zachowaniu rodzica, dezaprobatą dla przejawianej przez dziecko samodzielności i brak szacunku dla kształtującej się niezależności i autonomii dziecka ujawnia się w grupie 23% (tabela 7) rodziców. Częściej taką postawę przejawiają ojcowie (28%) (tabela 8). Płeć dziecka nie różnicuje wyniku w tym zakresie (tabela 9).

2.4. POSTAWA NIEKONSEKWENTNA

Konsekwencja w wychowaniu łączy się ze stabilnością zachowań rodzicielskich i utrzymaniem balansu między stałością a zmiennością/elastycznością reagowania w codziennych sytuacjach wychowawczych. Oznacza to, że relacja rodzica z dzieckiem nie jest skutkiem przypadkowości, impulsywności, nastoju i samopoczucia rodzica. Postawa niekonsekwencji obniża poczucie bezpieczeństwa dziecka i zwiększa dystans emocjonalny w relacji wychowawczej.

Tabela 10. Rozkład procentowy wyników dla postawy niekonsekwentnej a poziom edukacji dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	II klasa SP N=600	VI klasa SP N=600	VI klasa SPP N=600
Pożądana	34%	34%	29%	39%
Wynik przeciętny	37%	36%	42%	32%
Niewłaściwa	29%	30%	29%	29%
Ogółem	100%	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 11. Rozkład procentowy wyników dla postawy niekonsekwentnej a płeć rodzica

Postawa	Ogółem N=1800	Matka N=1200	Ojciec N=600
Pożądana	34%	35%	32%
Wynik przeciętny	37%	36%	39%
Niewłaściwa	29%	29%	29%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 12. Rozkład procentowy wyników dla postawy niekonsekwentnej a płeć dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	Syn N=983	Córka N=817
Pożądana	34%	33%	35%
Wynik przeciętny	37%	38%	36%
Niewłaściwa	29%	29%	29%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Wśród badanych rodziców 29% matek i ojców przejawia postawę niekonsekwencji (tabela 10). Z kolei 35% matek i 32% ojców (tabela 11) ma właściwą postawę. Płeć dziecka nie różnicuje ani postawy pożądanej, ani niewłaściwej (tabela 12). Natomiast zauważa się tendencję wzrostową pożądanej postawy konsekwencji rodziców wobec adolescentów (tabela 10).

2.5. POSTAWA NADMIERNIE OCHRONIAJĄCA

Nadmiar opieki i troski ze strony rodzica świadczy o tym, że rodzic nie potrafi dostosować swoich zachowań do rozwojowych potrzeb dziecka i nie dostrzega dokonujących się w nim zmian. Traktuje je wciąż jako małe, wymagające nieustannej pomocy. Przesadnie więc angażuje się w opiekę nad dzieckiem i interweniuje nawet wówczas, gdy sytuacja tego nie wymaga. Ogranicza w ten sposób rozwój samodzielności dziecka oraz prawidłowe funkcjonowanie w rolach społecznych.

Tabela 13. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie ochraniającej a poziom edukacji dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	II klasa SP N=600	VI klasa SP N=600	II klasa SPP N=600
Nadmierna ochrona	29%	27%	29%	32%
Wynik przeciętny	40%	40%	41%	37%
Właściwa	31%	33%	30%	31%
Ogółem	100%	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 14. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie ochraniającej a płeć rodzica

Postawa	Ogółem N=1800	Matka N=1200	Ojciec N=600
Nadmierna ochrona	30%	29%	30%
Wynik przeciętny	39%	37%	43%
Właściwa	31%	34%	27%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Tabela 15. Rozkład procentowy wyników dla postawy nadmiernie ochraniającej a płeć dziecka

Postawa	Ogółem N=1800	Syn N=983	Córka N=817
Nadmierna ochrona	29%	30%	28%
Wynik przeciętny	39%	38%	42%
Właściwa	32%	32%	30%
Ogółem	100%	100%	100%

Źródło: badania własne.

Postawę nadmiernej ochrony przejawia 29% badanych matek i niemal tyle samo ojców (tabela 14). Nieznacznie odsetek nadmiernie chroniących rodziców wzrasta w odniesieniu do starszych dzieci i synów (tabela 13 i 15). Właściwą postawę opieki przejawia 31% (tabela 13) badanych, częściej są to matki (34%) niż ojcowie (27%) (tabela 14).

PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE

Podsumowując zebrane dane empiryczne, warto zauważyć niektóre tendencje zarysowujące się w obrazie postaw rodzicielskich współczesnych rodziców. Na uwagę zasługuje, że wśród badanych rodziców około jedna trzecia rodziców bez wątplenia przejawia prawidłowe postawy rodzicielskie. W podobnej częstotliwości prezentowane są też postawy niewłaściwe. Nie jest jednoznaczne, na co wskazuje wynik przeciętny w każdej kategorii postaw. W takim samym bowiem stopniu może on wiązać się z tendencją w kierunku przejawów postaw pożądanых, jak i niewłaściwych. Kontekst kulturowy, indywidualne właściwości

rodzica i rodzinne sytuacje mogą wyzwać korzystne lub niekorzystne zmiany postaw zdiagnozowanych w badaniach jako przeciętne.

Zauważa się ogólną tendencję, że wraz z wiekiem dziecka w ustosunkowaniu się rodzica niekorzystnie zwiększa się brak akceptacji dziecka i nadmiar ochrony. Korzystnie zaś częściej występuje postawa właściwych wymagań i konsekwencji. Wyniki badań sugerują, że matki bardziej akceptują dziecko i mają z nim bliższy kontakt, częściej stawiają adekwatne wymagania, przejawiają postawę autonomii i dopasowują opiekę do wieku dziecka. Synowie badanych rodziców spotykają się z większą akceptacją i częściej z nadmiarem wymagań.

Wobec zróżnicowanych doświadczeń wyniesionych z rodziny pochodzenia oraz czasami niekorzystnych wpływów kontekstu socjokulturowego, w kształtowaniu postaw rodzicielskich swój udział powinny mieć zaplanowane działania o charakterze edukacyjnym. W świetle wyników badań rekomendowane powinny być działania profilaktyki postaw rodzicielskich. Dość wysoki odsetek postaw niewłaściwych, zwłaszcza nadmiaru wymagań i opieki, również skłania do podjęcia działań terapeutycznych. W sytuacji występowania patologii postaw rodzicielskich konieczne jest podjęcie radykalnych rozwiązań z uwagi na dobro dziecka. Celem pracy powinno być tworzenie programów edukacyjno-informacyjnych ukierunkowanych na wzmacnianie prawidłowych postaw rodzicielskich. Zastosowanie ich ma na celu dostarczenie potrzebnych informacji, rozwijanie i doskonalenie kompetencji interpersonalnych i umiejętności wychowawczych. Nabywanie wiedzy, treningi umiejętności wychowawczych i wzmacnianie kompetencji interpersonalnych sprzyja skuteczności oddziaływań rodzicielskich, dając jednocześnie zadowolenie i satysfakcję z roli rodzicielskiej. Działania psychoedukacyjne wpisują się w paradygmat terapii rodzin (Goldenberg i Goldenberg, 2006) i są jednym z podstawowych modeli terapeutycznych w pracy z rodzicami i rodzinami (Opozda, 2015).

Badania prowadzone w zakresie postaw rodzicielskich aktualizują obraz współczesnego rodzicielstwa i monitorują zachodzące zmiany i występujące tendencje. Dopełniają wiedzę naukową, czyniąc ją bardziej użyteczną dla praktyki życia.

BIBLIOGRAFIA

- BRAUN-GAŁKOWSKA, M. (1992). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- BRAĞIEL, J. (2018). Postmodernistyczne przemiany w rodzinie. *Roczniki Pedagogiczne*, 10(4), 9–22. <http://dx.doi.org/10.18290/rped.2018.10.4-2>
- BRAĞIEL, J., MATYJAS, B., i SEGIET K. (2021). *Rodzina – rodzicielstwo – odpowiedzialność. Perspektywa pedagogiki społecznej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.

- GOLDENBERG H., i GOLDENBERG, I. (2006). *Terapia rodzin* (M. Łuczak, M. Młynarz, K. Siemieniuk, tłum.). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- GURBA, E. (2000). Wczesna dorosłość. W: B. Harwas-Napierała i J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*. T. 2: *Charakterystyka okresów życia człowieka* (s. 202–234). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- HAVINGHURST, R. J. (1972). *Developmental tasks and education* (Wyd. 3). New York: David McKay.
- KANNER, L. (1957). *Child Psychiatry* (Wyd. 3). Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- KOWALSKI, W. S. (1984). Kwestionariusz stosunków między rodzicami a dziećmi A. Roe i M. Siegelmana. Warszawa: Wydawnictwa Radia i Telewizji.
- OPOZDA, D. (2012). *Struktura i treść jednostkowej wiedzy o wychowaniu. Studium pedagogiczne wiedzy rodziców i jej korelatów*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- OPOZDA, D. (2015). Wsparcie rodziny w psychoedukacyjnym i narracyjnym modelu terapeutycznym. W: E. Kantowicz, M. Cieczkowska-Giedziun i L. Willan-Horla (red.), *Wielowymiarowość wsparcia współczesnej rodziny polskiej* (s. 131–141). Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- OPOZDA, D. (2017). Zróżnicowane rodzicielstwo – zarys refleksji. W: D. Opozda i M. Leśniak (red.), *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (s. 19–29). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- OPOZDA, D. (2019). Wymiary wychowania w rodzinie. W: D. Opozda i M. Parzyszek (red.), *Wychowanie w rodzinie w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (s. 31–61). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- PLOPA, M. (2008). *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- REMBOWSKI, J. (1972). *Więzi uczuciowe w rodzinie. Studium psychologiczne*. Warszawa: PWN.
- WOJCISZKE, B. (1986). *Teoria schematów społecznych. Struktura i funkcjonowanie jednostkowej wiedzy o otoczeniu społecznym*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- WOJCISZKE, B. (2002). *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
- ZIEMSKA, M. (1973). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

TENDENCJE W POSTAWACH RODZICIELSKICH KOBIET I MĘŻCZYZN.
KOMUNIKAT Z BADAŃ

STRESZCZENIE

Artykuł prezentuje wyniki badań nad postawami matek i ojców wobec dzieci. Celem artykułu jest przedstawienie diagnozy postaw rodzicielskich i próba wskazania tendencji ujawniających się w tym zakresie. Zauważa się, że około jedna trzecia badanych osób przejawia prawidłowe postawy rodzicielskie, a jedna trzecia prezentuje postawy niewłaściwe. Wraz z wiekiem dziecka niekorzystnie zwiększa się brak akceptacji dziecka ze strony rodziców. Korzystnie zaś częściej występuje postawa właściwych wymagań i konsekwencji.

Słowa kluczowe: postawa rodzicielska; dziecko; matka; ojciec

TRENDS IN PARENTING ATTITUDES OF WOMEN AND MEN:
A RESEARCH REPORT

SUMMARY

This article presents the results of research on the attitudes of mothers and fathers towards their children. The aim is to provide a diagnosis of parenting attitudes and try to identify trends emerging in this area. It is noted that approximately every third participant demonstrates appropriate parenting attitudes, while another third of them show inappropriate attitudes. As the child ages, the negative impact of parental disapproval increases. A positive impact is the more frequent adoption of appropriate demands and consequences.

Keywords: parenting attitude; child; mother; father